

Universiteit
Leiden
The Netherlands

De puniviteit is juist gedaald tussen 2000 en 2009

Velthoven, B.C.J. van

Citation

Velthoven, B. C. J. van. (2011). De puniviteit is juist gedaald tussen 2000 en 2009. *Njb-Kronieken*, 2011(27), 1780-1781. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/37595>

Version: Not Applicable (or Unknown)

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/37595>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Brorr. B.C.J. van Velthoven, 'De punitiviteit is juist gedaald', *Nederlands Juristenblad*, jrg. 86, 2011, afl. 27, pp. 1780-1781.

De punitiviteit is juist gedaald tussen 2000 en 2009

Ben van Velthoven¹

In het publieke debat wordt gediscussieerd over de noodzaak en wenselijkheid van zwaardere straffen. Het is dan goed om kennis te hebben van de feiten. Hoe zwaar zijn de straffen in Nederland eigenlijk? Is er wetenschappelijk bewijs dat zwaarder straffen werkt en loont? Zijn er wellicht alternatieven die ook, en misschien wel beter, werken en lonen?

In het NJB van 17 juni jl. levert Frank van Tulder een nuttige bijdrage aan het debat.² Hij analyseert Nederlandse cijfers over de jaren 2000-2009 om te kijken of de strafsectoren van de rechtbanken tegenwoordig lichter of zwaarder straffen dan tien jaar geleden. Het belang van zijn bijdrage zit vooral hierin dat hij een zeer gedetailleerde uitsplitsing maakt naar uiteindelijk 28 verschillende delicttypen. Zonder deze uitsplitsing kan de ontwikkeling van de gemiddelde strafzwaarte vertekend zijn door verschuivingen in het zaaksaanbod tussen zwaardere en lichtere typen zaken. Per delicttype berekent Van Tulder de ontwikkeling van de totale gemiddelde straf, waarin onvoorwaardelijke vrijheidsstraffen, taakstraffen én boetes zijn samengebracht. Om de drie strafsoorten onderling te kunnen vergelijken, maakt hij gebruik van de bekende omrekenfactoren die door OM en rechter worden toegepast: € 50 boete = 2 uur taakstraf = 1 dag vrijheidsstraf. Zijn resultaten laten zien dat voor vrijwel alle delicttypen de straffen zwaarder zijn geworden. De gemiddelde straf is met zo'n 11% toegenomen, bij geweldsmisdrijven is de stijging zelfs 22%. Kortom, rechters hebben goed geluisterd naar de maatschappelijke roep om een strengere aanpak van criminaliteit in het algemeen en geweldsmisdrijven in het bijzonder.

Gezien Van Tuldere reputatie twijfel ik geen moment aan zijn analyse. Maar ik denk dat er alle aanleiding is om zijn conclusie nader te bezien in het licht van de uitgangspunten van zijn berekeningen. Daarbij wil ik drie punten naar voren halen.

In de eerste plaats bekijkt hij de periode 2000-2009 als één geheel. Dat is dubieus omdat het aantal door de rechter opgelegde detentiejaren sinds 2004 aanzienlijk is gedaald, de sterke stijging van het aantal taakstraffen in 2006 tot een eind is gekomen en ook het aantal geldboetes sinds 2006 is gedaald. Het zou dan ook informatiever zijn geweest als hij de periode 2000-2009 in tweeën had geknipt. Ik neem aan dat in de eerste deelperiode dan sprake zou zijn geweest van een aanzienlijke verzwaring van de straffen, daarmee de lijn vanaf het begin van de jaren tachtig voortzettend.³ De tweede deelperiode daarentegen had vermoedelijk juist een trendomkering naar lichtere straffen laten zien.

In de tweede plaats maakt Van Tulder gebruik van de standaard omrekenfactoren van justitie om vrijheidsstraffen, taakstraffen en geldboetes op één noemer te brengen. Die omrekenfactoren zijn alleszins bruikbaar, als het erom gaat om degenen die tot een taakstraf of geldboete worden veroordeeld, zo veel mogelijk te ontmoedigen om het op vervangende hechtenis te laten aankomen. Uitgaande van de feitelijke betekenis voor de delinquent, materieel en immaterieel, dringen zich echter andere cijfers op. Met een dag in de gevangenis, of met een taakstraf van 8 uur, loopt de betrokkene een dag arbeidsloon mis. De corresponderende geldwaarde hangt af van de arbeidsmarktpositie van de betrokkene, maar kan op minimaal € 75 worden gewaardeerd, zijnde het niveau van het minimumloon. Daar-

naast is er het ongemak van de onvrijheid. En dat ongemak lijkt bij een verblijf in de gevangenis van een andere orde dan bij werken ten algemene nutte. Dat suggereert dat de ruilvoet voor de delinquenten eerder in de buurt ligt van 1 dag vrijheidsstraf = 16 uur taakstraf = € 150. Zou Van Tulder een dergelijke ruilvoet gebruiken voor het samennemen van de verschillende soorten straf, dan zou de door hem berekende verzwaring van de straffen vermoedelijk in zijn tegendeel omslaan. Hij geeft zelf al een duidelijke hint in die richting. Wanneer hij 1 dag vrijheidsstraf gelijk stelt aan 8 in plaats van 2 uur taakstraf, blijkt de punitiviteit in 2009 op ongeveer hetzelfde niveau te liggen als in 2000.

In de derde plaats constateert Van Tulder dat gegevens over de ontwikkeling van de lengte van de taakstraffen en van de hoogte van de boetes per delicttype ontbreken. Hij lost het probleem op door de zwaarte van deze straffen constant te veronderstellen. Als ik hem goed begrijp, houdt hij voor de lengte van een taakstraf een gemiddeld cijfer aan van 86 uur. Er zijn echter duidelijke aanwijzingen dat de taakstraffen in de periode 2000-2009 niet onaanzienlijk korter zijn geworden. Het gemiddelde aantal uren taakstraffen opgelegd aan minderjarigen is tussen 2000 en 2009 gedaald van 41 naar 32 uur, een daling van ruim 20%.⁴ Die daling correspondeert voor de overlappende jaren met de weinige beschikbare cijfers over de ontwikkeling van de taakstraffen van meerderjarigen: van 84 uur in 2002 naar 70 uur in 2007.⁵ Als een dergelijke daling in de gemiddelde lengte van de taakstraf met zo'n 20% tussen 2000 en 2009 in de analyse verdisconteerd zou worden, zou de stijging van de punitiviteit duidelijker lager uitvallen.

Mijn drie punten overziende, kom ik tot de conclusie dat de door Van Tulder berekende toename in de punitiviteit van de Nederlandse straffrechtspraak in het afgelopen decennium een overschatting is. Ik vermoed dat bij meer realistische omrekenfactoren en het verdisconteren van de verkorting van de duur van de gemiddelde taakstraf van de stijging van de punitiviteit niets over blijft. Sterker nog, ik verwacht dat de resultaten dan een daling van de punitiviteit zullen laten zien. En dat geldt zeker als de waarnemingsperiode wordt beperkt tot de laatste vijf jaar.

Overigens zeggen de cijfers over de ontwikkeling van de punitiviteit van de strafrechter in het afgelopen decennium, hoe informatief ook, uit-

eindelijk helemaal niets over de vraag of de straffen anno 2011 te licht of te zwaar zijn. Wellicht waren de straffen anno 2005 wel te zwaar en is sindsdien alleen maar een correctie in de goede richting doorgevoerd. Om een gefundeerd oordeel te geven, dient minimaal ook gekeken

Auteur

1. Dr. B.C.J. van Velthoven is verbonden aan de Juridische Faculteit van de Universiteit Leiden.

Noten

2. F. van Tulder, 'De straffende rechter, 2000-2009', *NJB* 2011/1225, afl. 24, p. 1544-1550.

3. Zie ook B. Vollaard & D. Moolenaar, 'Beperkte invloed rechter op gebruik celstraf', *NJB* 2009/918, afl. 19, p. 1208-1215.

te worden naar de pakkans. En verder mogen ook de twee andere vragen uit mijn inleidende alinea niet worden vergeten. Is er wetenschappelijk bewijs dat zwaarder straffen werkt en loont? Zijn er wellicht alternatieven die ook, en misschien wel beter, werken en lonen?⁶ •

4. Zie *Criminaliteit en rechtshandhaving 2009*, Den Haag: WODC 2010, tabel 7.22.

5. Berekend als gemiddelde van de werk- en leerstraffen uit *Criminaliteit en rechtshandhaving 2007*, Den Haag: WODC 2008, tabel 6.24.

6. Zie daarover uitgebreider G. Suurmond & B.C.J. van Velthoven, 'Werkt gevangenisstraf echt niet? Criminologen als struisvogels', *Justitiële Verkenningen* 2008, jrg. 34, nr. 2, p. 27-45.